

Szereti ön Vivaldit?

Zenei ízlés és társadalmi státusz

Kristóf Luca – Kmetty Zoltán

<https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2019.2.3>

Beérkezés: 2018. 10. 21.

Átdolgozott változat beérkezése: 2019. 04. 01.

Elfogadás: 2019. 06. 03.

Összefoglaló: Tanulmányunkban egy országosan reprezentatív kérdőíves kutatás segítségével vizsgáljuk, hogy a kulturális mindenevőség kimutatható-e kifejezetten a zenei ízlés tekintetében a magyar társadalomban. A megkérdezettek ízlésbeli preferenciáit különféle műfajú zenei részletek meghallgatásával vizsgáltuk, majd látens profilelemzés segítségével csoportosítottuk. Eredményeink szerint a társadalmi státusz és az életkor az a két változó, amely leginkább kijelöli a zenei ízlésbeli csoportok határait. A zenei műfajok között fellelhető az abban az értelemben vett hierarchia, hogy a klasszikus zene kedvelése a magas-közepes, míg a mulatós zenéé a közepes-alacsony társadalmi pozícióval függ össze. Exkluzívan magaskulturális zenei ízlésű csoportot ugyanakkor nem találtunk. Különösen fontos eredménynek tartjuk, hogy három csoportot az alsóbb, a korábbi kutatások által eddig kevésbé sikeresen differenciált társadalmi rétegben is el tudtunk különíteni. E három ízlésbeli klaszter közös jellemzője a klasszikus zene elutasítása, ami jelzi, hogy Peterson eredeti tézisével összhangban a klasszikus zene kedvelése a mindenevőség jelenlétében is továbbra is fontos distinkciós szerepet tölt be az ízlés társadalmi hierarchiájában.

Kulcsszavak: mindenevőség, zenei ízlés, kulturális fogyasztás, látens profilelemzés

Bevezetés

Tanulmányunkban arra keressük a választ, hogy a kulturális mindenevőség jelensége (Peterson 1992; Peterson–Kern 1996), melyre már több korábbi magyar fogyasztásszociológiai kutatás felhívta a figyelmet, kimutatható-e kifejezetten a zenei ízlés tekintetében a magyar társadalomban. Egy országosan reprezentatív kutatás segítségével vizsgáljuk, hogy különböző zenei műfajok kedvelése alapján milyen ízlésbeli tipológia alkotható meg, és ez hogyan függ össze a társadalmi státusszal, valamint az alapvető demográfiai változókkal. A legitimált magaskultúra exkluzív kedvelését mint társadalmi státuszmarkert felváltó, a társadalmi státuszt minél több műfaj kedvelésével kifejező kulturális fogyasztási mintázatot, azaz az omnivorizációs tézist kifejezetten zenei ízlést vizsgáló adatokon még nem tesztelte senki Magyarországon, holott a nemzetközi szakirodalomban ez a leginkább elterjedt empirikus módszer. A kultúrafogyasztási gyakorlat helyett az ízlést középpontba helyező megközelítés nagy előnye ugyanis, hogy elkerüli azt a csapdát, amely a társadalmi

struktúra alján elhelyezkedő csoportokat anyagi erőforrások hiányában kulturálisan inaktívnak mutatja. Az általunk is használt zenei ízlés-fókuszú kutatási design anyagi helyzettől függetlenül tud képet adni a kérdezettek kulturális preferenciájáról. A szakirodalomban bevett megközelítésen belül azonban tanulmányunk egy módszertani újdonsággal szolgál: a zenei műfajokat nem felsorolásszerűen, hanem konkrét zenei minták meghallgatásán keresztül értékeltetjük a megkérdezettekkel, tovább növelve ezzel a kutatás érvényességét.

Tanulmányunk a következőképpen épül fel: először röviden bemutatjuk a kulturális fogyasztás és a társadalmi státusz összefüggésének három elméleti irányzatát (homológias, individualizációs és omnivorizációs tézisek), majd részletesebben ismertetjük az omnivorizációval kapcsolatos legfontosabb nemzetközi és hazai empirikus kutatásokat, a nemzetközi irodalom esetében kifejezetten a zenei ízlésre fókuszálva. A szakirodalmi áttekintés után röviden bemutatjuk adatainkat és a csoportosításhoz használt látens profilelemzés módszerét. Ezután bemutatjuk eredményeinket: az öt különböző zenei műfaj értékeléséből kialakított hét csoportos tipológiát és annak társadalmi jellemzőit. Végül a diszkusszióban megpróbáljuk megválaszolni a zenei ízlés és a társadalmi struktúra összefüggésével kapcsolatos kutatási kérdést.

Kulturális fogyasztás és társadalmi státusz

Kulturális fogyasztás és társadalmi státusz összefüggéseinek alapműve Bourdieu *La Distinctionja* (Bourdieu 1984), melynek megközelítését a későbbi interpretátorok (Chan–Goldthorpe 2007a; Chan 2010) – némileg leegyszerűsítve – homológiatézisnek nevezik: azaz a társadalmi pozíció és az ahhoz tartozó habitus részeként megjelenő kulturális ízlés erőteljesen összekapcsolódik: a magas társadalmi státusz a magaskultúra preferálásával, míg az alacsonyabb státusz a tömegkulturális termékek kedvelésével jár.¹ A Bourdieu művének megjelenését követő évtizedek alatt a tézis körül élénk – és ma sem lezárt – tudományos diskurzus bontakozott ki. A Chan (2006) által individualizációs érvnek nevezett irányzat a kulturális fogyasztás feloldódását feltételezi a társadalmi pozíciótól, az egyének megnövekedett választási szabadságának köszönhetően. Gyengébb formájában az elmélet az elsődleges szociodemográfiai változók (pl. nem, életkor) megnövekedett hatását feltételezi a kulturális gyakorlatokra (szemben például a munkamegosztásban elfoglalt pozícióval vagy az osztályhelyezettel), míg erősebb, a posztmodernitás elméletei által befolyásolt – bár inkább szintén csak elméleti – formájában a társadalmi kötöttségektől mentes önmegvalósításra helyezi a hangsúlyt (Beck 1997; Schulze 2005).

Az empirikus kultúraszociológiára ugyanakkor sokkal erőteljesebb hatással volt Peterson ma már Bourdieu-höz hasonlóan klasszikusként kezelt omnivorizációs té-

¹ Fontos eleme ugyanakkor Bourdieu elméletének, hogy a kulturális hierarchia az alsóbb társadalmi rétegek számára is legitim, azaz, bár ők maguk kevésbé fogyasztják, mégis elismerik a magaskultúra felsőbbrendű voltát (Bourdieu 1984).

zise (Peterson 1992; Peterson–Kern 1996). Eszerint a kulturális privilégium többé nem a magaskultúra exkluzív fogyasztásában manifesztálódik, hanem sokkal inkább a minél változatosabb kulturális formák iránti vonzódásban és azok fogyasztásában, beleértve ebbe a klasszikus magaskultúrát is. Peterson a magas státuszúak kulturális fogyasztására az *omnivore*, azaz mindenevő jelzőt alkalmazza. Az alacsonyabb státuszúak kulturális fogyasztása ugyanakkor kevésbé változatos, egysíkúbb (*univore*), és magaskultúrát nem tartalmaz.

Az omnivorizációs tézis empirikus bázisát, azaz, hogy a magasabb státuszúak kulturális fogyasztása egyre inkább diverzifikálódik, a kilencvenes és kétezres években számos empirikus kutatás megerősítette Nyugat-Európában és Amerikában is (Bryson 1996; López-Sintas–Katz–Gerro 2005; Vander Stichele–Laermans 2006; Chan–Goldthorpe 2007a; Coulangeon–Lemel 2007; Lizardo–Skiles 2015), annak értelmezése azonban, hogy ez a kulturális változás mennyiben cáfolja Bourdieu eredeti téziséét, nem egyértelmű. Azok az értelmezések, melyek a mindenevő kulturális viselkedést a kozmopolita tolerancia jelének vagy legalábbis divatjának látták, hamarosan átadták a helyüket azoknak, melyek azt vetik fel, hogy a nyitottság és az eklektizmus éppúgy distinkciós markerként értelmezhető, mint korábban Bourdieu-nél az exkluzív sznobizmus (Coulangeon–Lemel 2007). A Lizardo–Skiles szerzőpáros művei vagy Bryson szintén sokat idézett USA-beli longitudinális zeneiízlés-vizsgálata például arra hívták fel a figyelmet, hogy még a mindenevők is kizárnak bizonyos lenézett műfajokat, és ennek a szimbolikus kizárásnak fontos társadalmi szerepe van (Bryson 1996; Lizardo–Skiles 2012, 2015).

A másik kritikai vonal az általában kvantitatív adatbázisokra építő omnivorizációs cikkek ellen a kvalitatív kutatások felől érkezett: ezek szerint, ha a leíró jellegű ízlésvizsgálatok felől a fogyasztás mikéntjére helyezük át a hangsúlyt, továbbra is érvelhetünk a bourdieu-i habitustézis mellett (Atkinson 2011; Jarness 2015; Jarness–Friedman 2017). Warde és szerzőtársai kvantitatív és kvalitatív módszereket kombinálva például arra a következtetésre jutnak, hogy a magaskultúra fogyasztása, még ha *omnivore* formában jelenik is meg, azért csak a középosztályi elkülönülés formája marad (Warde–Wright–Gayo-Cal 2007). Ugyanők azt is megállapítják, hogy nagyon is a legitimált kultúra határozza meg, hogy a mindenevők mit *nem* szeretnek, tehát a sznobizmus jelensége tovább él. Ugyanakkor a kvalitatív mélyelemzés alapján az *omnivore*-ok több fajtáját is el tudják különíteni: a mindenevőknek csak egy része elkötelezett és szakértő a konszokrált, legitimált kultúra fogyasztásában, míg mások a nem legitimált kultúra számos műfaja iránt mutatnak érdeklődést, így megfontolandó akár a „lowbrow” *omnivore*-ok elkülönítése is (Warde–Wright–Gayo-Cal 2008).

Erős elméleti és módszertani kritikával él Bourdieu-vel és Petersonnal szemben egyaránt Bernard Lahire, a habitus, illetve a kulturális ízlés homológ, csoportszintű megközelítése miatt. Saját kutatásában azt találta, hogy a társadalom minden rétegében legalább relatív többségben vannak azok, akik fogyasztása legitimált és

nem legitimált kultúrát is tartalmaz. Ennek főként az az oka, hogy nem csak egyféle műfajt (például a zenei ízlést), hanem változatos kulturális gyakorlatokat (televízió, film, zene, olvasás stb.) egyszerre vizsgált (a mindenevővel rivalizáló fogalma erre a *disszonáns fogyasztás*). Következésképpen szerinte nem a különböző foglalkozási státuszú csoportok vagy társadalmi csoportok fogyasztását kell vizsgálni, hanem az *egyének* különböző kontextusokban megnyilvánuló kulturális életstílusát. Peterson mindenevő-fogalmát Lahire egyenesen esszencialistának találja, mivel a zoológiai hasonlat szerinte azt sugallja, mintha az ízlés az egyének inherens tulajdonsága lenne, nem pedig a beállítódások és az intézményi, valamint relacionális kontextusok találkozásában kialakuló gyakorlat (Lahire 2003, 2008).

Némileg hasonlóan érvel Cornelissen a habitus homológ és vertikális értelmezése ellen: a New York-i hipszter kukabúvárok extrém példáján keresztül mutatja be a habitus többes, kontextusspecifikus és decentralizált jellegét. Elismeri ugyanakkor, hogy az a rugalmasság, ami az újabb és újabb habitusok „begyűjtéséhez” (jelen esetben ahhoz, hogy vegán éttermek hulladékzsákjaiból kotorják ki az egészséges ételek maradákeit) segíti az egyéneket, maga is az osztályhelyzet kifejeződése lehet (Cornelissen 2016).

Amiben viszont megegyezni látszik az omnivorizációval foglalkozó empirikus szakirodalom, hogy a társadalmi státusz mellett az életkor a másik fontos tényező a kulturális fogyasztásban: a fiatalok általában több és változatosabb kultúrát fogyasztanak (Vander Stichele–Laermans 2006; Lizardo–Skiles 2015). Ugyanakkor a longitudinális vizsgálatokból kitűnik, hogy ezt részben kohorszhatás okozza: az akár évtizedeket is átfogó (főként USA-beli) adatgyűjtések szerint az ezredfordulóra a növekvő mindenevőség elvonta a tradicionális magaskultúra fogyasztóit (López-Sintas–Katz–Gerro 2005).

A kulturálisan mindenevő fogyasztói viselkedésnek az eklektikusság mellett a mennyiségi dimenziója is fontos. A mindenevők csoportján belül több kutatás is megkülönbözteti a „telhetetlen mindenevőket”, akiket területileg a nagyszámú kulturális aktivitás elérhetősége (és a hasonló ízlésűekkel telített kapcsolatháló) jellemez² (Sullivan–Katz–Gerro 2007; Cutts–Widdop 2017). A telhetetlen kulturális fogyasztás szimbolikus státuszmarkerként szolgál a magas társadalmi státuszúak körén belül: annak kinyilvánítása, miszerint nekik a kultúrából sosem elég.

Az omnivorizáció jelenségére eredetileg a nyugati kultúrában figyeltek fel, ám egy török kutatás a jelenség egy érdekes aspektusára hívja fel a figyelmet: a mindenevőség nem csak a magaskultúra/populáris kultúra dimenzióban, hanem a globális/helyi kultúra distinkció mentén is megjelenhet. Törökországban például az egyik legfontosabb szimbolikus kulturális határvonal a globális kultúrát is fogyasztó mindenevők és a helyi kultúrára korlátozódó többiek között húzódik (Rankin–Ergin 2017).

2 Egy újabb keletű kutatási irányban a társadalmi hálózatok fontos tényezőként jelennek meg a mindenevőség magyarázatában (Crossley–McAndrew–Widdop 2014).

Miért éppen a zene? Zenei ízlés és omnivorizáció

A fentebb áttekintett kutatások jelentős része a kulturális műfajok közül a zenefogyasztási szokásokat vagy a zenei ízlést vizsgálta. Már Bourdieu-nél is a zenei ízlés volt az egyik legfontosabb státuszmarker (Bourdieu 1984), és Peterson a mindenévőség tézisének szintén zenei ízlést vizsgálva állította fel. Eredményei szerint a klasszikus zene maradt az ízléshierarchia tetején, továbbra is a kulturális tőke kifejezője, „alatta” viszont a többi műfaj nem alkot többé hierarchiát, sokkal inkább beszélhetünk gender és életkor alapján kialakuló szubkulturális ízlésekről, melyekben a fogyasztók egy-egy általuk kiválasztott műfajt (pl. rock, rap, country) becsülnék nagyra (Peterson 1992; Peterson–Kern 1996). Érdekes tehát, hogy míg Bourdieu-nél éppen a zene volt a legmegbízhatóbb habitusjelző műfaj, az omnivorizációval ez jelentősen átalakult.

A zenére irányuló megkülönböztetett figyelemnek elméleti és gyakorlati okai egyaránt vannak. Egyrészt, mivel a iskolai curriculumok a legtöbb országban nem fektetnek nagy hangsúlyt a zenére – ellentétben például az irodalommal –, így a kulturális tőkével kapcsolatos kutatások előszeretettel használják fel a műfajt az otthonról hozott kulturális tőke mérésére (ld. például DiMaggio klasszikus kultúralismobilitás-vizsgálatát, amelyben a státuszkultúrába való bekapcsolódást többek között a zenetanulással, illetve hangverseny-látogatással mérte [DiMaggio 1982]). A másik érv a zene mellett úgy szól, hogy bizonyos kutatási kérdések esetében jobban járunk, ha ízlést mérünk és nem fogyasztási gyakorlatot, mivel ez utóbbi erősen függ a lakhelytől és az anyagi erőforrásoktól (Coulangeon–Lemel 2007). Zenei ízlése viszont gyakorlatilag bárkinék lehet, még ha nem is élőben, hanem a rádióban vagy az interneten hallgatja kedvenc műfaját.³

Zenei ízlés és társadalmi státusz kapcsolatáról a brit szociológiában is élénk diskurzus zajlott/zajlik. Tak Wing Chan és John Goldthorpe több nagy hatású cikkben is letette a voksot az omnivorizációs elmélet mellett (Chan–Goldthorpe 2007a; Chan 2010b). A zenei ízléssel kapcsolatban megállapítják, hogy nincs zenei elit, sőt még a legmagasabb státuszúak többsége is csak populáris zenét fogyaszt. Eredményeik szerint jól körülhatárolható az a néhány zenei ízléstípus, melyeket nem a foglalkozásalapú osztálybesorolás, hanem a státusz és az iskolázottság határoz meg leginkább.⁴

A társadalmi státusz mellett, mint már említettük, az életkor, emellett pedig a zene esetében a gender és – főként Amerikában – az etnikum is meghatározza a zenei ízlést. A zenei műfajok között, ellentétben más művészeti ágakkal, erős etnikai és genderhatárok húzódnak (Sonnett 2016; Thomas 2017). A vizsgálatok szerint egyes műfajok (pl. klasszikus, jazz) magas státuszhoz, míg mások (például a techno)

3 Magyarországon 2017-es adatok szerint az elsődleges zenehallgatási forrás még a rádió volt (61%), a második a Youtube (28%). Ugyanakkor a 30 év alattiak körében a Youtube már utolérte a rádiót. Forrás: http://nmhh.hu/dokumentum/194915/tavkozlesi_szolgaltatasok_lakossagi_hasznalata_2017.pdf. Az életkori hatásból valószínűsíthető egyfajta szegmentáció, azaz hogy a különböző platformokon más-más típusú zenéket hallgatnak a felhasználók.

4 Chan és Goldthorpe (Chan–Goldthorpe 2005) kiterjesztik az omnivorizációs tézist a színház, mozi, tánc területére is. Ugyanakkor a képzőművészetre a mindenevőség kevésbé volt jellemző (Chan–Goldthorpe 2007b).

alacsony státuszhoz kötődnek. Ezeken kívül azonban vannak státuszhoz kevésbé, inkább generációhoz és genderhez (pl. a rock), illetve etnikumhoz (pl. country) kötődő műfajok is (Coulangeon–Lemel 2007). Bennett és szerzőtársai (Bennett et al. 2009) egyenesen úgy vélik, hogy a fő árok a fiatalok és az idősek között húzódik, a fiatalok az újabb és újabb feltörekvő stílusokat kedvelik, és ismerik azok nemzetközi sztárjait, míg az idősebbek sokkal kevésbé innovatívak, a klasszikust vagy (Amerikában) a countryt szeretik.

Szó esett már arról fentebb, hogy a szimbolikus kizárás továbbra is fontos szerepet játszik a társadalmi státusz jelzésében még a mindenevők esetében is. Bryson klasszikus cikkében megállapítja, hogy bár az iskolázottabbak kevesebb zenei műfajt utasítanak el, de amennyiben mégis elutasítanak valamit, akkor jó eséllyel olyan műfajt, amit az iskolázatlanabb rétegek különösen kedvelnek (Bryson 1996). Lizardo és Skiles pedig arra hívják fel a figyelmet, hogy a szimbolikus kizárásnak generációkat elkülönítő funkciója is van: a magas státuszú fiatalok nem hajlandóak azokat a műfajokat kizárni, amelyeket a hasonló státuszú idősebbek még elutasítottak (Lizardo–Skiles 2015). Jellegetes példája ennek Amerikában a rap/hiphop zene, amely a magas státuszú fehér fiatalok kedvelt műfaja a klasszikus zene és a jazz mellett. Lizardo és Skiles ezt a jelenséget hivalkodó nyitottságnak nevezi, hiszen a rapzene kedvelése a magas státuszú fiatalok körében a kozmopolita tolerancia jelzésének funkcióját tölti be, míg például a countryzene, mint az intoleránsnak tartott alacsonyabb státuszúak zenéje, kockázatmentesen elutasítható.

A zenei ízléssel kapcsolatos kutatások többnyire azzal a Bourdieu szellemében fogant alapvetéssel élnek, hogy ezen a műfajon a származási család hatása jól vizsgálható (van Eijck–Lievens 2008). Ugyanakkor Coulangeon társadalmi mobilitással és zenei ízléssel kapcsolatos kutatása arra hívja fel a figyelmet, hogy az elsődleges és a másodlagos szocializáció közül a zenei ízlésben a második a fontosabb: a társadalmilag mobil személyek felveszik az elért státuszcsoporthoz jellemző ízlést (Coulangeon 2015). Ebben a kutatásban a klasszikus zene és a mainstream popzene szelektív mindenevőségnek nevezett együttes kedvelése a felfelé mobilitás és a magas státusz markere volt, míg az „igazi”, extenzív mindenevőség a közepes státuszú fiatalokat jellemezte.

Magyar kutatási előzmények

A kultúrafogyasztási tipológiák a magyar szakirodalomban is jelentős kutatási hagyománnyal rendelkeznek (Utasi 1984; Bukodi 2006; Csizs–Kovács–Kristóf 2006; Kristóf–Szabó 2017). Kifejezetten a mindenevőség tézisének tesztelését magyar adatokon először Bukodi és Chan végezték el az 1999/2000-es Életmód és időmérleg KSH-s adatfelvétel alapján (Bukodi–Chan 2010). Kultúrafogyasztási gyakoriságokat vizsgáltak színház-mozi, zene és képzőművészet területén. A három műfaj közül az első kettőben tudták az omnivore/univore különbséget kimutatni a mozi/színház, illetve a popzene/komolyzene tengelyek mentén. Ennél a különbségnél viszont mind

a három műfajban jelentősebb volt az aktív/inaktív megkülönböztetés: a minta fele kulturálisan inaktívnak bizonyult. Az aktív kultúrafogyasztók csoportján belül az egysíkú fogyasztásúak 17%-ot, a mindenevők 23%-ot tettek ki, és a kutatók találtak 10%-nyi exkluzív magaskultúra-fogyasztót is. Az iskolázottság erősen meghatározta a kultúrafogyasztást: különösen a diploma emeli a magaskulturális részvételt (az exkluzív, valamint a mindenevő típusút egyaránt).

A jelen tanulmány témájához leginkább közel eső fókuszú elemzést Sági Matild végzett (Sági 2010), azonban Bukodihoz hasonlóan ő is úgy döntött, hogy nem az ízlést, hanem a kulturális fogyasztási gyakorlatot teszi vizsgálatá alapjává, mint olyat, melyet a társadalom észlel, így inkább számíthat strukturáló tényezőnek. A fogyasztási gyakorlatok alapján négy klasztert alakított ki: mindenevők (13%), válogatóság (21%), egysíkúak (18%) és nélkülözők (48%). Látható tehát, hogy a kulturális fogyasztás változóinak használata ebben a kutatásban is ahhoz az eredményhez vezetett, hogy a minta fele kulturálisan inaktív, habár Sági megjegyzése szerint más kutatásokban ez az arány még magasabb. Az ízlés kapcsán megállapítja, hogy a mindenevő kulturális fogyasztók valóban több stílusirányzatot kedvelnek, és az összefüggés a nélkülözőkig lefelé lineáris, de magukkal a stílusirányzatokkal tartalmilag nem foglalkozik, csak a számukat rögzíti. A fogyasztási csoportok demográfiája a következőképpen alakul: a nélkülözők aluliskolázottak, de főleg idősek, a mindenevők között is van sok iskolázatlan, ők azonban fiatalok. Az egysíkú fogyasztásúak közepes iskolai végzettségű, gazdaságilag aktív, fiatal férfiak, az exkluzív magaskultúra-fogyasztók idősebb, közép- vagy felsőfokú végzettségű, beosztott diplomás vagy irodista nők. Sági következtetése szerint tehát a különböző fogyasztási csoportoknak vannak státuszbeli jellegzetességeik, de legalább olyan fontosak a kor és a nem demográfiai jellemzői, különösen a két „középső” csoport esetében. Így egyszerre van jelen az omnivorizáció és az individualizáció – utóbbi nem kizárt, hogy kohorszattal összefüggésben. Ebben a vizsgálatban az egysíkú fogyasztásúak státusza nem igazán hasonlít az omnivore/univore tézis alapján vártnak. Sági ezt azzal magyarázza, hogy a valódi egysíkú ízlésűek mintegy „lecsúsznak” a kulturálisan inaktívok közé, amennyiben csak a fogyasztási gyakorlatot vizsgáljuk. A magyarországi kulturális fogyasztási gyakorlatoknak tehát e szerint a kutatás szerint sem az (egyébként kimutatható) omnivore-univore, hanem a mindenevő-nélkülöző tengely a legfontosabb jellegzetessége (Sági 2010).

Adatok és módszerek

Zenei ízlés és társadalmi státusz kapcsolatának vizsgálatához a GfK 2015-ös, *Osztálylétszám* című kutatásának 1000 fős, a 18 és 69 év közötti népességre országosan reprezentatív adatbázisát használjuk fel. A felmérés számos, kulturális fogyasztással kapcsolatos kérdést tartalmazott, melyek egy részét – a kulturális aktivitással kapcsolatos kérdéseket – társadalmi osztályok létrehozásának indikátoraiként használtuk fel (Albert et al. 2017).

A kérdőív zenei ízlést vizsgáló kérdéseket is tartalmazott. A leginkább elterjedt kérdezési módtól eltérően azonban nem zenei műfajokat soroltunk fel a kérdezetteknek. Habár a műfajok felsorolásának vannak előnyei, hiszen egy felsorolással átfogó képet kaphatunk a kérdezett preferenciáiról, azonban hátránya, hogy ha műfajokat kérdezzünk, kategóriákat erőltetünk rá a kérdezettekre, melyek tartalmával sok esetben nincsenek is tisztában (Bennett et al. 2009; Sonnett 2016). Néhány vizsgálatban ezért nyílt kérdéseket tesznek fel a kedvelt előadókról (Vlegels–Lievens 2017), ami viszont terjedelmi és kódolási nehézségeket okoz. A mi interaktív megoldásunk zenei hangminták értékelése volt: öt, különböző műfajú zenéből hallott kb. 10 másodperces részletet kellett a kérdezetteknek egy ötfokú skálán értékelnie (5 – nagyon szeretem, 4 – szeretem, 3 – közömbös, 2 – nem szeretem, 1 – nagyon nem szeretem, 0 – nem tudom, nem ismerem). Az öt zenei részlet műfaja klasszikus zene, mainstream pop, rock, elektronikus és mulatós zene volt.⁵ A műfajok kiválasztása a szakirodalmi példák alapján a magas státuszú (klasszikus), alacsony státuszú (mulatós) és az életkori alapú (rock, elektronikus) elvet követte (Peterson 1992; Coulangeon 2015). A mainstream dallamos popzene, mint leginkább elterjedt műfaj, afféle „referenciakategóriaként” szerepelt.

Az ízléstipológiák kialakításánál a multidimenziós skálázás mellett a látens osztályelemzés (LCA) a jelenleg leginkább használatos eljárás (pl. Coulangeon 2015). Követve a legújabb módszertani trendeket, az elemzésünkben mi is egy látens csoportképzési technikát használtunk, a *látens profilelemzést* – szemben az általánosan használt klaszterelemzéssel. A látens profilelemzést modellalapú klaszterezésnek is nevezik, mivel – szemben a heurisztikus megközelítést használó klasszikus klaszterelemzéssel – az egyes csoportok meglétének statisztikai valószínűségét modellezi a módszer.⁶ A modell illesztéséhez az R programnyelv *mclust* statisztikai csomagját használtuk.

Az elemzés végén kialakult zenei csoportokat megvizsgáltuk különböző háttérváltozók mentén. A nem- és korcsoportváltozók mellett vizsgáltuk a településtípust és az etnikai hovatartozást is. Utóbbi kérdésnél a romákat vettük külön kategóriának. A kulturális és gazdasági erőforrásokkal való összefüggést az iskolai végzettséggel és

5 A pontos kérdés ez volt: „Következő kérdésünk az ön zenei ízlésére vonatkozik. Kérjük, hallgassa meg a következő zenei részleteket és jelölje meg, melyik műfajt mennyire kedveli.” Az öt zenei részlet a következő művekből hangzott el: Klasszikus zene: Vivaldi, Négy évszak, Tavasz, 2. tétel; <http://www.youtube.com/watch?v=1Nx4B0hUbs8>. Popzene: Zséda, Valahol; <http://www.youtube.com/watch?v=-gratLiWku8>.

Rock: Tankcsapda, Rock a nevem; <http://www.youtube.com/watch?v=hhBfGCa3juo>.

Elektronikus: Voksán Virág aka DJ Flower, Jamaican Love; <http://www.youtube.com/watch?v=14Gp7uPAvOA>. Mulatós: Nótár Mary, Hullanak a falevelek; <http://www.youtube.com/watch?v=4du1RyXrqow>.

A konkrét zeneszámokat úgy igyekeztünk kiválasztani, hogy saját műfajukon belül populáris, mainstream irányt képviseljenek, azaz könnyű legyen kedvelni őket annak, aki az adott műfajjal szemben nem ellenséges. Minden zeneszámból az első 10 másodperc hangzott el, amelyben még nincs ének – ennek az volt az oka, hogy egy ilyen rövid részlet esetén sokkal zavaróbb egy töredéket hallani, mint egy csak hangszeres intrót. Ezért olyan dalokat választottunk, melyek már rögtön úgy kezdődnek, hogy mutatják az adott műfaj jellegzetességeit. A műfajok közül így kimaradt a rap/hiphop, melynek jellegzetessége éppen a zenére való szövegelés. Tanulmányunk bírálói ezt – a műfaj népszerűsége miatt – módszertani hibának tartották, amivel utólag mi is egyetértünk, ahogy arra az elemzésben utalunk is.

6 A látens profilelemzést a szakirodalomban a modellalapú klaszterezés mellett nevezik véges kevert eloszlási modellnek is. A módszer folytonos bemeneti változókat felhasználva diszkrét, látens csoportba osztja a válaszolókat. A modell illesztésénél azt feltételezi, hogy az egyes csoportok különböző eloszlásokat generálnak, és a kapott végső eloszlás ezeknek az eloszlásoknak az összege. A modell illesztésénél meg kell adni a csoportszámot, de a különböző csoportszámokat összehasonlíthatjuk aszerint, hogy mennyire jó a modell illeszkedése. Ezek az illeszkedési mutatók (pl.: AIC, BIC) segítenek az ideális csoportszám megtalálásában.

a foglalkozással mértük. Utóbbi eseten a szellemi foglalkozásúak arányát vizsgáltuk (a jelenleg nem dolgozóknál az utolsó foglalkozást vettük figyelembe). Az elemzésben a jövedelmi helyzetet az egy főre jutó jövedelemből⁷ számolt kvintilisekkel mértük. A kérdőívben szerepelt továbbá egy olyan kérdéssor, mely a kérdezettek szabadidő-eltöltési szokásait mérte. Ebben szerepeltek magaskultúrához kapcsolódó tevékenységek (opera, balett látogatása; múzeum, kiállítás látogatása; színház, zenés színház látogatása; komolyzenei koncert látogatása; könyv olvasás gyakorisága), amelyekből létrehoztunk egy magaskulturális aktivitást mérő főkomponenst. Így ízléscsoportjainkat kultúrafogyasztási aktivitásuk szempontjából is össze tudtuk hasonlítani.

Eredmények

A zenei részletek megítélése

A zenei részletek meghallgattatása mint módszer, várakozásunknak megfelelően, jól működött, amennyiben a megkérdezetteknek csak másfél százaléka nem vállalkozott rá, hogy véleményt mondjon a konkrét zenéről. A magas válaszadási arány mellett persze sokan a skála közepső, semleges értékét választották az egyes zenék megítélésekor (1. táblázat).

1. táblázat: A zenei részletek megítélése (%)

Műfaj	Nem szereti vagy nagyon nem szereti	Közömbös	Nagyon szereti vagy szereti	Nem tudja
Klasszikus	49	25,4	24,3	1,4
Elektronikus	50,9	20,9	26,7	1,5
Rock	51,5	16,5	30,5	1,5
Mulatós	29,4	18,4	50,7	1,5
Pop	12,1	24,6	61,8	1,5

Az első három műfajt, a klasszikus, az elektronikus és a rockzenét egyaránt körülbelül a válaszadók fele nem szerette, ugyanakkor az eloszlásból az is látszott, hogy az elektronikus zene, és főleg a rockzene, megosztóbb műfajok, mint a klasszikus zene, kevesebben maradtak irántuk közömbösek. A kifejezett „rajongótábora” viszont a klasszikus zenének volt a legkisebb. A másik két műfaj, a mulatós zene és a dallamos pop jóval népszerűbbnek bizonyult: a mulatóst a megkérdezettek fele kimondottan kedvelte, ugyanakkor egyharmaduk kifejezetten elutasította. A legkevésbé megosztónak, várakozásunknak megfelelően, a popzene bizonyult, ezt a válaszadók több mint 60%-a szerette, és csak 12%-uk utasította el.

7 Az egy főre jutó jövedelem kiszámításakor az OECD2 standardokat követtük. A jövedelem változóban az adathiányt lineáris regressziós modellel pótoltuk, melyben a háztartásban található fogyasztási cikkek szerepeltek független változóként.

A zenei ízlés tipológiája

A módszertani fejezetben röviden felvázoltuk, milyen statisztikai megoldást választottunk a zenei tipológia kialakításához. A választott látens profilelemzés módszerének előnye a hagyományos klaszteranalízissel szemben, hogy arra is javaslatot tesz, hány csoportos modell illeszkedik legjobban az adatstruktúrához. Az illeszkedés mutató (BIC) és a csoportnagyságok alapján (ne legyen nagyon kicsi csoport) végül a hét csoportos megoldás mellett döntöttünk (2. táblázat). A legnagyobb csoport nagysága 25 százalék volt, a legkisebb csoporté 3 százalék. Az öt zenei stílust mérő változó közül a mulatós zenére adott osztályzat függött össze legerősebben a csoportbesorolással és a popzenére adott pontszám a legkevésbé. Ezek az eredményeink egybevágtak a várakozásainkkal. A popzene, ahogy a leíró statisztikáknál már bemutattuk, a leginkább kedvelt zenei stílus volt (legalábbis a meghallgatott zenei részlet alapján), és az erre a stílusra adott osztályzathoz tartozott a legalacsonyabb szórás is.

A szociodemográfiai változók közül a foglalkozás (Cramer V: 0,33) és az életkor függött legerősebben össze a csoport-hovatartozással (CV: 0,32), illetve az iskolai végzettség (0,26). Az elemzésben felhasznált változóink közül az etnikai besorolás (CV: 0,19) és a településtípus (CV: 0,13) mutatta a leggyengébb összefüggést a zenei ízléssel.

2. táblázat: Az öt zenei stílusra adott osztályzat átlaga 1–5 skálán a 7 látens csoport bontásában

	Klasszikus	Elektronikus	Rock	Mulatós	Pop	Csoport nagysága (%)
1. Szelektív mindenevő	3,5	1,75	1,88	1,49	3,97	10,8
2. Extenzív mindenevő	3,53	3,13	3,73	3,65	4,02	16,2
3. Rétegzeneét kedvelő	2,28	2,87	3,76	1,79	2,91	17,5
4. Rétegzeneét elutasító	3,7	2,05	1,59	4,03	4,13	13,9
5. Mindent elutasító	1,47	2,79	1,27	1,33	1,62	3
6. Klasszikus zenét elutasító	1,61	3,89	3,15	4,1	3,57	15,4
7. Csak mulatós és pop	1,74	1,52	1,49	4,08	3,65	23,2
Összes	2,57	2,52	2,55	3,24	3,61	100

Az első ízléscsoport a klasszikus zene mellett csak a popzenét kedvelte, így Coulangeon (2015) nyomán *szelektív mindenevőknek* neveztük el őket. Fontos hangsúlyozni, hogy a mindenevő kifejezés azért alkalmazható rájuk, mert bár kevés műfajt szeretnek (ezért szelektívek), de ízlésük átlépi a magaskultúra/popkultúra

határt, tehát nem egy exkluzív módon csak a klasszikus zenét kedvelő csoportról van szó. A csoport nagysága 11 százalék volt, tehát összességében nem egy kis csoportról beszélünk. Egyértelműen ennek a csoportnak a legkedvezőbb a szociokulturális helyzete. Közöttük legmagasabb a diplomások aránya, legalacsonyabb a 8 általánost végzetteké. Ugyancsak közöttük a legmagasabb a szellemi munkát végzők aránya, és ők érkeztek leginkább a legfelső jövedelmi ötödből. Mindössze 1 százalék a romák aránya a csoportban. Tagjai az átlagnál idősebbek, közel 30 százalék közöttük a 60 évesnél idősebbek aránya (szemben a 20 százalékos országos átlaggal). Szintén jellemző a csoportra, hogy felülreprezentáltak közöttük a budapestiek. Magaskulturális aktivitásuk kiugróan magas. A csoport nagysága miatt nem hívhatjuk elitnek őket, de kétségtelenül mind a zenei ízlés, mind a szociokulturális jegyek alapján felső státuszú csoportról beszélhetünk.

Élesen az első csoport ízlésével szemben áll a második, amit a valódi, *extenzív mindenevő* attitűd jellemez. Ők jellemzően egyik zenei stílust se utasították el, a legkevésbé kedvelt elektronikus zenére is 3,1-es osztályzatot adtak. A csoport nagysága 16 százalék volt. Az erőforrás változók szerint az átlagnál valamivel jobb helyzetű csoportról van szó, átlag feletti közöttük a diplomások és szellemi munkások aránya, és jelentősen alulreprezentáltak a legelső jövedelmi ötödbe tartozók. A teljes lakossághoz képest több a csoportban a középkorú és kevesebb az idős. A budapestiek is felül vannak reprezentálva közöttük. Magaskulturális aktivitásuk, bár az előző csoportnál jóval alacsonyabb, még mindig jóval az átlag felett van.

A 3-as és a 4-es csoport anyagi és kulturális erőforrások szempontjából hasonló helyzetben van, mint a fent bemutatott mindenevők, de a zenei ízlésük fókuszáltabb. A 3. csoportnak a *rétegzeneét kedvelő* nevet adtuk, egyértelműen a rockzene kedvelése (és a mulatós zene elutasítása) az, ami leginkább jellemzi őket. A csoport kétharmada férfiakból áll, és sok közöttük a fiatal is, közel másfélszer annyi, mint az országos átlag. Mindössze a csoport 5 százaléka idősebb 60 évnél, átlaghoz közeli magaskulturális aktivitás jellemzi őket. Úgy tűnik tehát, hogy ez egy erősen generációs jellegű és többségében férfiak által preferált ízléstípus.

Ezzel szemben a 4-es csoport, a *rétegzeneét elutasítók* a legidősebb mind közül, 36 százalékuk 60 év feletti. Részben ezzel is összefüggésben lehet, hogy a nők is nagyon felülreprezentáltak itt (70 százalék). A rockzene mellett az elektronikus zenét is kifejezetten elutasítják, viszont a három másik vizsgált zenei stílusra kifejezetten magas osztályzatot adtak, magaskulturális aktivitásuk a rétegzeneét kedvelőké jóval meghaladja, közel olyan magas, mint az extenzív mindenevőké. Ez a csoport tehát életkor és nem szerint az előző párja: hasonló társadalmi helyzetű, de idősebb és női többségű.

Az utolsó három zeneiízlés-klaszter már inkább a társadalom hátrányosabb szociális helyzetű csoportjait fedi le. Az összes csoport közül a legkisebb az 5-ös, mindössze a teljes népesség 3 százalékát teszik ki. Őket *minden műfajt elutasítóknak* neveztük el, mivel egyetlen vizsgált zenei stílust sem kedveltek. Legkevésbé még az

elektronikus zenét utasították el. Ez a csoport is nagyon fiatal, a többségük férfi, mindössze a csoport egyharmada nő. A budapestiek alulreprezentáltak közöttük és átlag feletti körükben a romák aránya (10 százalék). A gazdasági és kulturális erőforrás változók alapján nem a legrosszabb a csoport helyzete, inkább alsó középosztálybeli jellemzőik vannak mind iskolai végzettség, mind jövedelem szempontjából, magaskulturális aktivitásuk átlag alatti (-0,20).

A 6-os csoportba tartoznak azok, akik a klasszikus zenén kívül gyakorlatilag az összes többi stílust kedvelték, így őket *klasszikus zenét elutasítóknak* neveztük el. Ők adták a legmagasabb pontszámot a mulatós és az elektronikus zenére. Bár végzettség szempontjából jobb helyzetben vannak, mint a 7-es klaszter, jövedelem alapján ők a leginkább depriváltak, 35 százalékuk tartozik a legalsó jövedelmi ötödbe. Sok közöttük a fiatal, közel felük 30 év alatti. A budapestiek ebben a csoportban is alul vannak reprezentálva, de nem a község, hanem a város javára. E csoport magaskulturális aktivitása az előző csoportéhoz hasonlóan alacsony.

Hasonlóan rossz szociokulturális helyzetű a 7-es csoport, akik *csak a mulatós zenét és a popot kedvelték*, a másik három zenei stílust elutasították. Ez a csoport a legnagyobb az összes közül, a teljes minta 23 százalékát teszik ki. Végzettség és munkaerőpiaci szempontból is a legrosszabb helyzetűek, 4 százalékuknak van diplomája és 15 százalékuk végez szellemi munkát, ami az országos átlag fele. Ezek az adatok részben abból is következnek, hogy viszonylag idős csoportról van szó, 32 százalékuk 60 év feletti, ami a második legmagasabb arány. Magas közöttük a községben lakók és a romák aránya is, utóbbi 10 százalék. Messze ez a csoport a legkevésbé aktív a magaskultúrával kapcsolatos tevékenységekben.

3. táblázat: A látens csoportok szociodemográfiai összetétele

	Nők aránya	30 év alattiak aránya	60 év felettiak aránya	Budapestiek aránya	Községben lakók aránya	Romák aránya
1. Szelektív mindenevő	48%	8%	27%	29%	16%	1%
2. Extenzív mindenevő	55%	21%	17%	19%	24%	5%
3. Rétegzeneét kedvelő	33%	38%	5%	22%	20%	1%
4. Rétegzeneét elutasító	70%	6%	36%	20%	24%	4%
5. Mindent elutasító	24%	48%	7%	17%	35%	10%
6. Klasszikus zenét elutasító	48%	47%	5%	10%	28%	13%
7. Csak mulatós és pop	57%	7%	32%	12%	33%	10%
Összes	51%	22%	20%	18%	25%	6%

4. táblázat: A látens csoportok összetétele kulturális és gazdasági erőforrások mentén

	Diplomások aránya	8 általánost végzettek aránya	Szellemi munkát végzők aránya	Jövedelmi alsó ötödbe tartozók aránya	Jövedelmi felső ötödbe tartozók aránya	Magaskulturális aktivitás főkomponens
1. Szelektív mindenevő	48%	4%	66%	8%	39%	0,62
2. Extenzív mindenevő	23%	15%	43%	15%	26%	0,32
3. Rétegzénét kedvelő	26%	17%	39%	12%	31%	0,06
4. Rétegzénét elutasító	16%	17%	35%	20%	22%	0,25
5. Mindent elutasító	13%	37%	27%	20%	7%	-0,20
6. Klasszikus zenét elutasító	7%	43%	22%	35%	13%	-0,27
7. Csak mulatós és pop	4%	40%	15%	28%	12%	-0,50
Összes	18%	25%	34%	21%	22%	0

Diszkusszió

A korábbi hazai hasonló fókuszú kutatások elsősorban a kultúrafogyasztás oldaláról vizsgálták a zenével kapcsolatos attitűdöket. Ezek a kutatások azt mutatták, hogy az elsődleges törésvonal a kultúrát fogyasztók és nem fogyasztók között van. Elemzésünkben, szemben ezekkel az előzményekkel, a zenei ízlést helyeztük a fókuszba, ezzel kiküszöbölve azt a mi adatainkban is megjelenő problémát, hogy a magyar lakosság egy nagy része a rossz anyagi helyzete miatt nem tud hozzáférni bizonyos kulturális javakhoz. A zenei ízlés vizsgálatához egy innovatív módszertant választottunk, nem általánosságban értékeltettünk zenei stílusokat a kérdezettekkel, hanem különböző zenék értékelésén keresztül kaptunk képet a preferenciáikról. A módszerválasztás jóságát nehéz értékelni belső érvényességi mutatókkal, mindenestre az elhanyagolható mértékű válasziány alátámasztja a választott módszer használhatóságát.

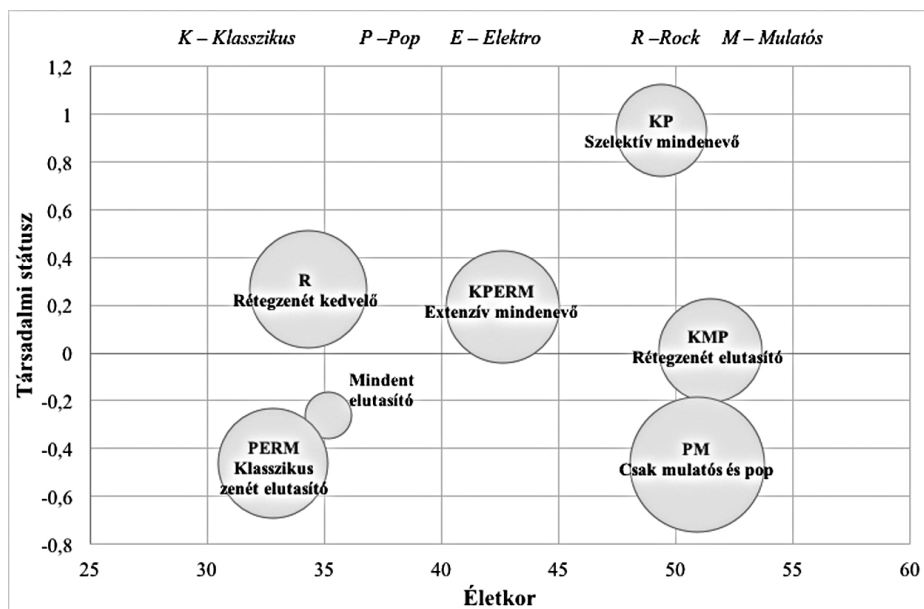
Az ízlésbeli preferenciák tipizálásával kialakított 7 látens csoport jól interpretálhatónak bizonyult: a zenei ízlés jól értelmezhető összefüggéseket mutatott a megkérdezettek társadalmi és gazdasági jellemzőivel. Az induktív klaszterezési módszer előnye az is, hogy Lahire módszertani kritikáját (Lahire 2008), mely problémát lát a homológ, osztályalapú habituskonceptió csoportszintű megragadásában, kiküszöböli. Ajánlását, mely szerint először az egyéni szintű kulturális profilok feltérképezését kell elvégezni, mielőtt az egyéneket társadalmi kategóriákba osztanánk, a látens profilelemzés teljes mértékben követi, hiszen az egyéni zenei ízlés alapján képez csoportokat, nem pedig arról ad információt, hogy melyik társadalmi csoport milyen műfajú zenét kedvel.

Az összesen 7 csoportot kulturális-anyagi szempontok mentén 3 nagyobb csoportra tudjuk osztani. A kulturális és gazdasági szempontok szerinti legjobb helyzetben lévő csoport zenei ízlése viszonylag szelektív. Bár nem kizárólag komolyzenét kedvelnek, hanem populárisabb zenéket is, de lezárnak a rétegzene (rock, elektronikus) és a mulatós zene irányába. Ők teszik ki a társadalom közel tizedét.

A kulturális és gazdasági erőforrások szempontjából közepes helyzetű csoportokat három eltérő zenei ízlésmintázat is jellemzi. A mindenevők mellett megjelenik két olyan csoport is, amit elsősorban az életkor és a nem jelöl ki. A fiatal, kétharmad részben férfiakból álló csoport inkább a rockzene irányában nyitott, míg az idősebbek, akik között viszont a nők vannak kétharmados többségben, a klasszikus zene mellett a mulatós és populáris zenét is kedvelik.

A legkedvezőtlenebb helyzetű réteget is három zenei ízléscsoportra bonthatjuk, amelyek között szintén fontos az életkori törésvonal. A fiatalok nyitottak a rock és elektronikus zenére, míg az idősebbek ezeket a stílusokat nem kedvelik. Közös elem ezekben a csoportokban, hogy a klasszikus zenét egyáltalán nem kedvelik, a mulatós zene viszont magas osztályzatot kapott az ide besorolt válaszadóktól. Kivételt egyedül az a kisebb, 3 százalékos csoport képez, amelyik nem kedvelt egyetlen bemutatott irányzatot sem. Felmerülhet, hogy esetleg ők nyitottak lehetnek olyan irányzatokra, amelyek nem jelentek meg a kutatásunkban (pl. a fiatalok körében népszerű rap/hiphop zene lehet ilyen), de valószínűleg egy részük nem szeret semmilyen zenét.

1.ábra: A 7 ízléstípus elhelyezkedése társadalmi státusz és életkor szerint

Összességében tehát azt láthatjuk, hogy a társadalmi státusz (foglalkozás és iskolázottság) és az életkor az a két változó, amely leginkább kijelöli a zenei ízlésbeli csoportok határait. A zenei műfajok között fellelhető az abban az értelemben vett hierarchia (*highbrow/lowbrow* ízlés), hogy a klasszikus zene kedvelése a magas-közepes, míg a mulatós zenéé a közepes-alacsony társadalmi pozícióval függ össze. Ebbe a hierarchiába ízléscsoportjaink magaskultúra-fogyasztási aktivitása is illeszkedik: a klasszikus zene kedvelése – a DiMaggio-féle státuszkultúra fogalmának megfelelően – együtt jár a magaskultúra más műfajainak (színház, kiállítás) fogyasztásába való bekapcsolódással is (DiMaggio 1982). A rock- és az elektronikus zene kedvelése ugyanakkor a társadalmi státusznál sokkal inkább köthető életkorhoz, ezeket a stílusirányzatokat az idősebbek elutasítják.⁸

Kutatásunk módja, a kvantitatív, kérdőíves vizsgálat arra nem alkalmas, hogy részletesen vizsgálja az egyének zenével kapcsolatos attitűdjeit, a különböző kontextusokat, melyekben ízlésük kialakul és változik, így a habitusok dinamikus és horizontális jellemzőit sem tudja megragadni. Egy mélyebb fúrású, kvalitatív vizsgálat nyilván az egyes, nálunk egy kalap alá kerülő ízléscsoportokon belüli finomabb distinkciókat, habituális különbségeket tudná visszaadni, míg a mi elemzésünk inkább arra alkalmas, hogy egyfajta „big picture”-ként a zenei ízlés és a társadalmi státusz közötti összefüggés pillanatképét adja ösztársadalmi szinten.

Ezeknek a korlátoknak az észben tartásával fogalmazzuk meg következtetéseinket az omnivorizációs tézis (Peterson 1992; Peterson–Kern 1996) érvényességéről. Exkluzívan magaskulturális zenei ízlésű csoportot – Bukodi és Chan kulturális aktivitási vizsgálatával (Bukodi–Chan 2010) ellentétben – (már) nem találtunk: a mi státusz szerint legfelső csoportunk Coulangeon szelektív mindenevőinek felel meg (Coulangeon 2015). Coulangeon eredményeihez hasonló az a megállapításunk is, hogy a valódi, extenzív kulturális mindenevőség inkább közép-, mint felső osztályi sajátosság. Adatainkból az is jól látható, hogy a felső társadalmi réteg ízlése alatt a magyar társadalom horizontális ízlésbeli klaszterekre bomlik, életkor és nem alapján. Különösen fontos eredménynek tartjuk, hogy három csoportot az alsóbb, a korábbi kutatások által eddig kevésbé sikeresen differenciált társadalmi rétegben is el tudtunk különíteni. E három ízlésbeli klaszter közös jellemzője ugyanakkor a klasszikus zene elutasítása, ami – figyelembe véve azt is, hogy kiválasztott zenei részletünk Vivaldi egyébként kifejezetten populáris *Négy évszak* című művéből szólt – jól jelzi, hogy Peterson eredeti tézisével összhangban a klasszikus zene kedvelése – a mindenevőség jelenlétében is – továbbra is fontos distinkciós szerepet tölt be az ízlés társadalmi hierarchiájában.

Abstract: Is cultural omnivorousness present in Hungarian society? Respondents of a national survey listened to music excerpts of various styles. Taste groups were identified according to their expressed

8 Azt természetesen nem tudjuk megállapítani keresztmetszeti adatainkból, hogy ez életkori vagy kohorszthatás inkább. A rap/hiphop zene vélhetően ugyanebben az összefüggésben lett volna értelmezhető: kedvelése ma Magyarországon egyértelműen életkorhoz köthető (Krämer et al. 2016).

preferences by latent profile analysis. Social status and age are the two most important variables designating the borders of musical taste groups. A social hierarchy can be detected among musical styles: preference for classical music correlates with high/medium social status, while preference for 'mulatós' (a kind of modernised, inauthentic Hungarian/Roma folk music) correlates with medium/low social status. However, no group holds an exclusively highbrow musical taste. Unlike previous studies focusing the practices of cultural consumption, the examination of tastes allowed us to differentiate groups within the lower social strata of Hungarian society. A common trait of these clusters is a distaste for classical music. In line with Peterson's original omnivorization thesis, our results show that, while high-status people tend to be omnivores, preference for classical music continues to have an important function of distinction in Hungary's social hierarchy of taste.

Keywords: omnivore, musical taste, cultural consumption, latent profile analysis

Irodalom

- Albert, F. – Dávid, B. – Kmetty, Z. – Kristóf, L. – Róbert, P. – Szabó, A. (2017) Mapping the Post-communist Class Structure: Findings from a New Multidimensional Hungarian Class Survey. *East European Politics and Societies*, 0888325417739954. <http://dx.doi.org/10.1177/0888325417739954>.
- Atkinson, W. (2011) The context and genesis of musical tastes: Omnivorousness debunked, Bourdieu buttressed. *Poetics*, 39 (3), 169–186. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2011.03.002>.
- Beck, U. (1997) Túl renden és osztályon? In Angelusz, R. (szerk.) *A társadalmi rétegződés komponensei*. Budapest: Új Mandátum, 418–464.
- Bennett, T. – Savage, M. – Silva, E. B. – Warde, A. – Gayo-Cal, M. – Wright, D. (2009) *Culture, Class, Distinction*. 1 edition. Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge.
- Bourdieu, P. (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Nice, R. (ford.) . London: Harvard University Press.
- Bryson, B. (1996) „Anything But Heavy Metal”: Symbolic Exclusion and Musical Dislikes. *American Sociological Review*, 61 (5), 884–899. <http://dx.doi.org/10.2307/2096459>.
- Bukodi, E. (2006) Társadalmunk szerkezete különböző nézőpontokból. In Kovách, I. (szerk.) *Társadalmi metszetek*. Budapest: Napvilág, 109–160.
- Bukodi, E. – Chan, T. W. (2010) Social stratification and cultural participation in Hungary: a post-communist pattern of consumption? In *Social status and cultural consumption*. Oxford UK: Oxford University Press,.
- Chan, T. W. (2010) *Social Status and Cultural Consumption*. Cambridge University Press.
- Chan, T. W. – Goldthorpe, J. H. (2005) The social stratification of theatre, dance and cinema attendance. *Cultural Trends*, 14 (3), 193–212. <http://dx.doi.org/10.1080/09548960500436774>.

- Chan, T. W. – Goldthorpe, J. H. (2007a) Social Stratification and Cultural Consumption: Music in England. *European Sociological Review*, 23 (1), 1–19. <http://dx.doi.org/10.1093/esr/jcl016>.
- Chan, T. W. – Goldthorpe, J. H. (2007b) Social stratification and cultural consumption: The visual arts in England. *Poetics*, 35 (2), 168–190. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2007.05.002>.
- Cornelissen, S. (2016) Turning distaste into taste: context-specific habitus and the practical congruity of culture. *Theory and Society*, 45 (6), 501–529. <http://dx.doi.org/10.1007/s11186-016-9280-0>.
- Coulangeon, P. (2015) Social mobility and musical tastes: A reappraisal of the social meaning of taste eclecticism. *Poetics*, 51, 54–68. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2015.05.002>.
- Coulangeon, P. – Lemel, Y. (2007) Is ‘distinction’ really outdated? Questioning the meaning of the omnivorization of musical taste in contemporary France. *Poetics*, 35 (2), 93–111. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2007.03.006>.
- Crossley, N. – McAndrew, S. – Widdop, P. (2014) *Social Networks and Music Worlds*. Routledge.
- Cutts, D. – Widdop, P. (2017) Reimagining omnivorousness in the context of place. *Journal of Consumer Culture*, 17 (3), 480–503. <http://dx.doi.org/10.1177/1469540516634413>.
- Csige, A. – Kovách, I. – Kristóf, L. (2006) Fogyasztói csoportok az ezredforduló Magyarországon. In Kovách, I. (szerk.) *Társadalmi metszetek*. Budapest: Napvilág, 253–292.
- DiMaggio, P. (1982) Cultural Capital and School Success: The Impact of Status Culture Participation on the Grades of U.S. High School Students. *American Sociological Review*, 47 (2), 189–201. <http://dx.doi.org/10.2307/2094962>.
- Jarness, V. (2015) Modes of consumption: From ‘what’ to ‘how’ in cultural stratification research. *Poetics*, 53, 65–79. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2015.08.002>.
- Jarness, V. – Friedman, S. (2017) ‘I’m not a snob, but...’: Class boundaries and the downplaying of difference. *Poetics*, 61, 14–25. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2016.11.001>.
- Kristóf, L. – Szabó, A. (2017) Társadalmi integráció és fogyasztás. In Kovách, I. (szerk.) *Társadalmi integráció*. Budapest - Szeged: MTA TK - Belvedere Meridionale,.
- Lahire, B. (2003) From the habitus to an individual heritage of dispositions. Towards a sociology at the level of the individual. *Poetics*, 31 (5), 329–355. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2003.08.002>.
- Lahire, B. (2008) The individual and the mixing of genres: Cultural dissonance and self-distinction. *Poetics*, 36 (2), 166–188. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2008.02.001>.

- Lizardo, O. – Skiles, S. (2012) Reconceptualizing and Theorizing “Omnivorousness”: Genetic and Relational Mechanisms. *Sociological Theory*, 30 (4), 263–282. <http://dx.doi.org/10.1177/0735275112466999>.
- Lizardo, O. – Skiles, S. (2015) Musical taste and patterns of symbolic exclusion in the United States 1993–2012: Generational dynamics of differentiation and continuity. *Poetics*, 53 (Supplement C), 9–21. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2015.08.003>.
- López-Sintas, J. – Katz-Gerro, T. (2005) From exclusive to inclusive elitists and further: Twenty years of omnivorousness and cultural diversity in arts participation in the USA. *Poetics*, 33 (5), 299–319. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2005.10.004>.
- Peterson, R. A. (1992) Understanding audience segmentation: From elite and mass to omnivore and univore. *Poetics*, 21 (4), 243–258. [http://dx.doi.org/10.1016/0304-422X\(92\)90008-Q](http://dx.doi.org/10.1016/0304-422X(92)90008-Q).
- Peterson, R. A. – Kern, R. M. (1996) Changing Highbrow Taste: From Snob to Omnivore. *American Sociological Review*, 61 (5), 900–907. <http://dx.doi.org/10.2307/2096460>.
- Rankin, B. – Ergin, M. (2017) Cultural omnivorousness in Turkey. *Current Sociology*, 65 (7), 1070–1092. <http://dx.doi.org/10.1177/0011392116634817>.
- Sági, M. (2010) Kulturális szegmentáció: „mindenevők”, „válogatósak”, „egysíkúak” és „nélkülözők”? Az „omnivore-univore” modell alkalmazhatósága Magyarországon. *Társadalmi riport*, 10 (1), 288–311.
- Schulze, G. (2005) *Die Erlebnisgesellschaft: Kultursoziologie der Gegenwart*. Campus Verlag.
- Sonnett, J. (2016) Ambivalence, indifference, distinction: A comparative netfield analysis of implicit musical boundaries. *Poetics*, 54, 38–53. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2015.09.002>.
- Sullivan, O. – Katz-Gerro, T. (2007) The Omnivore Thesis Revisited: Voracious Cultural Consumers. *European Sociological Review*, 23 (2), 123–137.
- Thomas, K. (2017) Sounds of disadvantage: Musical taste and the origins of ethnic difference. *Poetics*, 60, 29–47. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2016.10.002>.
- Utasi, Á. (1984) *Életstílus-csoportok, fogyasztási preferenciák*. Budapest: Kossuth.
- van Eijck, K. – Lievens, J. (2008) Cultural omnivorousness as a combination of highbrow, pop, and folk elements: The relation between taste patterns and attitudes concerning social integration. *Poetics*, 36 (2), 217–242. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2008.02.002>.
- Vander Stichele, A. – Laermans, R. (2006) Cultural participation in Flanders: Testing the cultural omnivore thesis with population data. *Poetics*, 34 (1), 45–64. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2005.09.002>.

- Vlegels, J. – Lievens, J. (2017) Music classification, genres, and taste patterns: A ground-up network analysis on the clustering of artist preferences. *Poetics*, 60 (Supplement C), 76–89. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2016.08.004>.
- Warde, A. – Wright, D. – Gayo-Cal, M. (2007) Understanding Cultural Omnivorousness: Or, the Myth of the Cultural Omnivore. *Cultural Sociology*, 1 (2), 143–164. <http://dx.doi.org/10.1177/1749975507078185>.
- Warde, A. – Wright, D. – Gayo-Cal, M. (2008) The omnivorous orientation in the UK. *Poetics*, 36 (2), 148–165. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2008.02.004>.